

УДК 330.342

DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2020-5-19>

Шевченко О.О.

доктор економічних наук, професор,
Донбаська державна машинобудівна академія
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1825-233X>

Хоруженко Н.І.

магістр,
Донбаська державна машинобудівна академія

Яртемик Т.І.

магістр,
Донбаська державна машинобудівна академія

Shevchenko Olena

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Donbas State Engineering Academy

Khoruzhenko Nadiia

Master,
Donbas State Engineering Academy

Yartemyk Tetiana

Master,
Donbas State Engineering Academy

ПОЛІТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВРАЗЛИВИХ КАТЕГОРІЙ НАСЕЛЕННЯ ТА МОЛОДІ В УМОВАХ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

POLICY OF ORGANIZATION OF SOCIAL PROTECTION OF VULNERABLE CATEGORIES OF THE POPULATION AND YOUTH IN THE CONDITIONS OF TERRITORIAL COMMUNITY

У статті обґрунтовано теоретико-методологічні засади механізму формування та реалізації державної політики у сфері зайнятості населення в Україні. Запропоновано напрями розвитку системи надання у сфері зайнятості населення послуг, спрямованих на запобігання виникненню безробіття та підвищення конкурентоспроможності громадян на ринку праці. Виділено тенденції розвитку складників сучасної економіки та суспільства, які зумовлюють трансформацію структури соціального захисту вразливих категорій населення та молоді в умовах територіальної громади. Досліджено пріоритети та моделі соціальної політики держави та напрями їх змін у сучасних умовах. Узагальнено досвід функціонування моделей соціального захисту з метою виявлення можливостей його застосування для національної господарської системи. Запропоновано алгоритм удосконалення політики організації соціального захисту вразливих категорій населення та молоді в умовах територіальної громади.

Ключові слова: державна соціальна політика, соціальний захист, соціальне забезпечення, територіальна громада, вразливі категорії населення, зайнятість населення, соціальні послуги, безробіття, трансформація, реформування, інклюзивність.

В статье обоснованы теоретико-методологические основы механизма формирования и реализации государственной политики в сфере занятости населения в Украине. Предложены направления развития системы предоставления в сфере занятости населения услуг, направленных на предотвращение возникновения безработицы и повышение конкурентоспособности граждан на рынке труда. Выделены тенденции развития составляющих современной экономики и общества, которые обуславливают трансформацию структуры социальной защиты уязвимых категорий населения и молодежи в условиях территориальной общины. Исследованы приоритеты и модели социальной политики государства и направления их изменения в современных условиях. Обобщен опыт функционирования моделей соци-

альной защиты с целью выявления возможностей его применения для национальной хозяйственной системы. Предложен алгоритм совершенствования политики организации социальной защиты уязвимых категорий населения и молодежи в условиях территориальной общины.

Ключевые слова: государственная социальная политика, социальная защита, социальное обеспечение, территориальная община, уязвимые категории населения, занятость населения, социальные услуги, безработица, трансформация, реформирование, инклюзивность.

At the present stage of development of Ukrainian society, the problems of social work allow to identify and adjust the ways, directions and prospects of development of the country as a welfare state. In addition, it is thanks to social work that it has become possible to reorient social policy from distributive principles through the principles of targeting to the principles of social protection and justice. The lack of a clear structural vision of the national model of a socially oriented economy leads to significant social disparities and distortions in society. Due to the undeveloped transparent policy of the organization of social protection of vulnerable categories of the population and youth in the conditions of the territorial community the development of social processes becomes uncontrolled. The key challenges facing most countries, both in the short and long term, are to build an effective system of social protection and social security that can solve urgent and permanent social problems. The need to rethink the concept of national social policy, to define a clear goal, objectives, mechanisms and stages of its implementation is most acute. This problem becomes especially relevant in light of the processes of instability of socio-economic development of the state and the military conflict in eastern Ukraine. The article substantiates the theoretical and methodological principles of the mechanism of formation and implementation of the state policy of organization of social protection of vulnerable categories of the population and youth in the conditions of the territorial community; proposed directions of development of the system of providing services in the field of employment, aimed at preventing unemployment and increasing the competitiveness of citizens in the labor market; trends in the development of components of the modern economy and society, which cause the transformation of the structure of employed citizens; the priorities and models of the state social policy and directions of their changes in modern conditions are studied; generalized by systematizing the experience of functioning of models of social protection in order to identify opportunities for its application to the national economic system; the current crisis state of the national economy (in terms of deformation of the socio-economic subsystem, the risks of deepening social inequality) and the conditions of social protection are analyzed; algorithm for improving the system of social services in the field of employment and the scientific concept of economic development in the modern transformation of the national economy into social security processes using the principle of inclusive social growth to form the main components of social protection in decentralization.

Keywords: state social policy, social protection, social security, territorial community, vulnerable categories of the population, employment, social services, unemployment, transformation, reform, inclusiveness.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах зміни суспільно-економічної формації у будь-якому суспільстві виникають глибокі соціальні, політичні, економічні та етико-психологічні проблеми. Це призводить до порушення нормальної життєдіяльності більшості членів суспільства, загострення проблем особистості та соціальних груп, а також неспроможності самостійно розв'язувати певні соціалізаційні завдання. Наслідком цього є деформація суспільства, злам цінностей та соціальних норм, розвиток дестабілізаційних процесів у всіх сферах суспільного життя. У сфері організації соціального захисту вразливих категорій населення та молоді важливою є побудова національної моделі формування та реалізації державної політики, спрямованої на надання якісних управлінських послуг громадянам, яка враховуватиме світові практики. Для імплементації сучасних і досконалих механізмів системи соціального захисту виникає потреба у характеристиці й узагальненні досвіду зарубіжних країн, виокремленні адекватних до вимог часу інструментів, які можна використати у вітчизняному просторі соціального захисту з найефективнішою та найбільш повною їх віддачею. Національна система соціального захисту населення і дотепер залишається фрагментованою за цільовим спрямуванням, обмеженою у наявних ресурсах, характеризується низькою ефективністю функціонування інститутів, що зумовлює її слабкість, недосконалість (відсталість від європейських со-

ціальних стандартів) і потребує побудови комплексного механізму соціального захисту та наукової концепції в контексті соціальної політики держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Теоретичні та методологічні основи державної соціальної політики у сфері організації соціального захисту вразливих категорій населення та молоді, раціонального використання трудових ресурсів пов'язані з прізвищами всесвітньо-відомих учених А. Сміта [1], Д. Рікардо [2], Д. Белла [3], А. Маршалла [4], М. Лоренца [5], Т. Веблена [6], Дж. Кейнса [7] та ін., які по-різному трактували роль держави та її інститутів у процесах регулювання зайнятості населення. Питання реалізації державної політики організації соціального захисту вразливих категорій населення та молоді в Україні досліджують В.І. Андріяш [8], В.Д. Бакуменко [9], О.Л. Валевський [11], Д.Д. Алексеєнко [14], В.Ю. Котляр [15], Е.М. Лібанова [16] та ін.

Слід відзначити важливу роль зазначених вітчизняних і зарубіжних учених у формуванні теорії та методології вироблення державної політики зайнятості, розробленні підходів до організації діяльності органів публічної влади у цій сфері. Але у нових соціально-економічних умовах реалізація державної політики у сфері зайнятості населення в Україні, гарантій держави щодо прав громадян на працю та соціальний захист від безробіття вимагає застосування новітніх підходів. Розвиток цифрової економіки в Україні по-

требує комплексного дослідження, обґрунтування й удосконалення механізмів формування, реалізації та реформування державної політики у сфері організації соціального захисту вразливих категорій населення та молоді, що у сукупності зумовлює актуальність і науково-практичну значимість дослідження.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті полягає у теоретико-методологічному обґрунтуванні реформування моделі соціального захисту щодо організації соціального захисту вразливих категорій населення та молоді в системі пріоритетів державної соціальної політики в Україні в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сьогодні формується і розвивається національна модель соціальної підтримки вразливих категорій населення, що ґрунтується на цільовому підході до розв'язання поставлених завдань і відповідає принципам соціальної справедливості, адресності надання допомоги. Соціальна підтримка передбачає не лише разову допомогу сім'ї чи особі, яка її потребує. Кінцевою метою є об'єднання фінансових та ресурсних можливостей держави і територіальної громади на підвищення соціальної відповідальності громадян, їх активної участі в економічних і соціальних процесах. Водночас важливим є вдосконалення системи соціального обслуговування шляхом безумовного виконання державних соціальних стандартів з обслуговування населення, розвитку мережі закладів, що надають соціальні послуги, зміцнення їхньої матеріально-технічної бази, застосування нових форм і технологій соціальної роботи, розширення спектру надання послуг.

Незважаючи на розмаїття наукових теорій, сучасна макроекономіка повною мірою не спирається на жодну з них, визнаючи можливість вибор механізмів державного регулювання з урахуванням соціальних, економічних, геополітичних та інших чинників кожної країни. А пропонувані наукові концепції у цій сфері відзначаються комбінованим, інтегрованим характером. Дотепер ще не сформована й, відповідно, не впроваджена ефективна модель розвитку економіки, що повною мірою відбивала б її національні інтереси і стала макроекономічною теоретичною базою ефективної державної економічної політики. Отже, українська економічна модель сьогодні не є завершеною [18, с. 57].

У вітчизняному науковому полі проблематиці визначення ролі держави у регулюванні сфери зайнятості населення протягом останніх десятиліть приділялася особлива увага. Окремі вітчизняні вчені [10, с. 51] обґрунтовували необхідність упровадження широкомасштабного державного регулювання в сучасних українських реаліях, поділяючи бачення стосовно головних недоліків ринкового механізму (ринкові ціни не відображають соціальні втрати виробництва; люди можуть залишитися без роботи й заробітку), яку відстоював ще в 1990-х роках американський економіст Дж. Сакс. Українським законодавством державне регулювання зайнятості розглядається як формування і реалізація державної політики у сфері зайнятості населення з метою ство-

рення умов для забезпечення повної та продуктивної вільно вибраної зайнятості і соціального захисту в разі настання безробіття [12]. Формування та реалізацію державної політики у сфері зайнятості населення забезпечують Верховна Рада України (далі – ВРУ), Кабінет Міністрів України (далі – КМУ), Міністерство соціальної політики України (далі – Мінсоцполітики України), інші центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування. Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування та реалізації державної політики у сфері зайнятості населення є Мінсоцполітики України. Безпосередньо реалізує державну політику у сфері зайнятості населення ДСЗ через центральний апарат та територіальні органи.

З економічного погляду реалізація державної політики у сфері зайнятості населення здійснюється через заходи активної та пасивної політики у сфері зайнятості населення. Реалізація пасивної політики у сфері зайнятості населення не має на меті підвищення рівня зайнятості населення, зменшення професійно-кваліфікаційного дисбалансу на ринку праці і відбувається через реєстрацію та облік безробітних осіб, виплату їм грошової допомоги. Натомість заходи активної політики у сфері зайнятості населення спрямовані на збільшення попиту на робочу силу, підвищення її конкурентоспроможності, а також на поліпшення пропозиції роботи та якості робочих місць. До них відносять надання інформаційних та профорієнтаційних послуг, організацію професійного навчання, допомогу у працевлаштуванні, сприяння самозайнятості та підприємницькій діяльності громадян, відкриттю власної справи, створенню додаткових робочих місць, організації громадських робіт та ін.

Необхідність розширення як національного, так і наднаціонального, міждержавного регулювання відносин у сфері зайнятості населення зумовлена виникненням нових і нетипових форм трудових відносин («запозичена праця», дистанційна зайнятість, часткова зайнятість, робота вдома, аутсорсинг, аутстафінг, фріланс, працівники-мігранти та ін.). Потреба перегляду застарілих правових норм та окремих положень міжнародно-правових актів у сфері зайнятості населення, їх адаптації до сучасних умов, посилення уваги до реалізації міжнародних трудових норм актуальні через необхідність захисту економік окремих країн від впливу глобальних криз [19].

Результатом нових підходів до визнання ролі соціального захисту населення у розвитку економічних систем стало його визначення як продуктивного чинника, здатного підвищувати ефективність цієї системи. На тлі динамічних інтеграційних процесів усе більшої актуальності набуває проблема сумісності глобалізації та соціальної держави з її інститутами соціального захисту населення в постіндустріальних країнах. Суть цієї проблеми полягає у посиленні суперечності між принципами безперешкодного переміщення капіталів, товарів, робочої сили між країнами глобалізованого світу та здійсненням національними урядами за допомогою механізмів соціального захисту своєрідного протекціонізму щодо населення цих країн. Реакцією на цю реальну про-

блему соціального захисту населення постіндустріальних країн із боку науковців є пошук нової моделі соціальної держави, яка б відповідала нинішнім умовам соціально-економічного розвитку світової спільноти. Більшість науковців визнає, що глобалізація супроводжується неоднозначним впливом на модель соціальної держави. Так, Г. Еспін-Андерсен вважає, що національну соціальну політику за нинішніх умов уже неможливо розглядати поза контекстом глобальних процесів і тенденцій. Останні ж складно сприймати як оптимістичні для соціальної сфери та її ефективного державного регулювання [3; 18, с. 57]. Серед точок зору щодо ролі соціальної держави більш конструктивним та наближеним до реалій сьогодення є твердження, згідно з яким держава продовжує володіти усією повнотою влади на суверенній території. Однак на її функціонування все більший вплив мають такі інституційні чинники, як розгортання конкуренції на світових ринках, норми міжнародного права та міжнародні організації. Відбувається трансформація та пристосування держави до нових умов, унаслідок чого змінюватимуться й адаптовуватимуться до нових умов її функції щодо

забезпечення добробуту. Погоджуючись із цією позицією, слід наголосити, що у самій моделі соціальної держави міститься низка суперечностей, котрі загострилися в умовах глобалізації. Невпинна еволюція господарської системи, зокрема її соціально-економічного складника, зумовлює необхідність постійного напрацювання комплексу завдань, пріоритетів та інструментів економічної політики держави. Дієвість (ефективність) цієї політики впливає на стан конкурентних переваг в умовах глобалізаційних викликів сучасності.

Підкреслимо, що характерною ознакою сучасного етапу глобального розвитку слід визначити зниження ефективності державної політики через ускладнення прогнозування економічного розвитку та деформацію основних реакцій національної господарської системи на регуляторні впливи.

Нині діючі моделі соціального захисту населення Західної Європи виникли наприкінці XIX ст. У подальшому їх інститути розвивалися в руслі намагань примирити корисливо-егоїстичні та гуманістичні риси в поведінці людини з державним соціальним захистом, активною діяльністю профспілок, регулюван-

Рис. 1. Наукова концепція господарського розвитку в умовах сучасної трансформації національної економіки (складено автором)

ням економіки, поєднанням державної й комунальної власності та соціалістичними ідеями.

Таким чином, урахувавши вищевикладене, постає питання щодо розроблення модернізованої національної моделі з диференційованою стратегією функціонування національної господарської системи та її соціального складника, в основу якого вважаємо доцільним покласти принцип інклюзивного зростання (тобто вибір альтернатив розвитку господарської системи на підставі національних цілей подолання нерівності та поліпшення якості життя людини) (рис. 1).

Модернізація стала одним з основних трендів сучасного розвитку господарських систем, але так і не створила позитивного потенціалу оновлення та виходу з кризи національної господарської системи. Окремі дослідники вважають за необхідне поставити наголос не на модернізації, а на реконструкції. Оскільки зміст реконструктивного економічного розвитку включає у себе соціальну спрямованість змін, то він досягається як в умовах економічного зростання, так і на стадії спаду (рецесії). У найбільш широкому визначенні поняття інклюзивного розвитку означає такий розвиток національних економік у світогосподарських зв'язках, який дає можливість включити в нього і розкрити внутрішній потенціал усіх елементів, усіх суб'єктів соціально-економічної системи країни та забезпечити її збалансованість. Уважаємо, що система інклюзивності потрібна національній господарській системі. Це дасть змогу виявити природні, соціальні й культурні переваги системи, забезпечити збалансований стійкий розвиток та підвищити добробут і якість життя громадян у суспільстві шляхом корінної перебудови структури економіки і розгортання її внутрішніх потенцій у рефлексивній взаємодії господарської системи із зовнішнім середовищем.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок. Доцільність застосування такого підходу та практичної реалізації зазначених принципів у процесі вироблення державної соціальної політики у сфері організації соціального захисту вразливих категорій населення та молоді визначається потребою підвищення якості соціальних послуг за сприяння зайнятості населення, захисту від безробіття, необхідністю застосування в процесі їх надання. Аналіз міжнародного та вітчизняного нормативно-правового забезпечення системи соціальної роботи в умовах децентралізації дав змогу встановити, що законодавча база, що регулює питання соціальної підтримки вразливих категорій населення, здебільшого сформована, проте низка проблем потребує врегулювання: необхідно привести у відповідність із соціальними засадами бюджетне законодавство; потребує розв'язання питання постійного методичного забезпечення установ та закладів, що надають соціальні послуги, та запровадження механізму громадського контролю над якістю надання соціальних послуг і роботою їх надавачів; із метою розвитку соціальних послуг на рівні територіальних громад відповідно до потреб, забезпечення доступності необхідно на законодавчому рівні запровадити формування державного реєстру надавачів, утримувачів соціальних послуг та осіб, які потребують їх надання; важливим є розроблення нових моделей

системи соціального обслуговування, які б були зрозумілі територіальній громаді, оскільки сьогодні органи місцевого самоврядування не мають достатньо стимулів для утворення закладів, що надають соціальні послуги; проблемним є визначення мінімального (гарантованого) пакета соціальних послуг та джерел його фінансування.

Бібліографічний список:

1. Say J.-B. A Treatise on Political Economy or the Production, Distribution, and Consumption of Wealth, 1821.
2. Ancient Rome and modern America. A comparative study of morals and manners, New York : G.P. Putnam's Sons, 1914.
3. Bell D. The Coming Post industrial Society : A Venture in social forecasting. NY : Basic Books, 1973.
4. Classical Keynesianism, Monetarism and the Price Level, 1961.
5. Die politische Okonomie vom Standpunkte der geschichtlichen Methode, 1853.
6. Institution, contracts and organisations: perspectives from new institution economics / ed. by Claude Menard. Cheltenham : Edgar Elgar Publishing, 2000. 460 p.
7. Keynes Monetary. Theory A Different Interpretation, 1988.
8. Андріяш В.І. Державна політика: концептуальні аспекти визначення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2013_9_6.
9. Бакуменко В.Д. Методологічний підхід до аналізу процесів соціалізації в соціальних системах. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Управління»*. 2012. Вип. 3. С. 6–15.
10. Борімчук М.Ю. Основні напрями аналізу ефективності служб зайнятості європейських країн. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2014. № 2. С. 51–54.
11. Валецький О.Л. Державна політика в Україні: методологія аналізу, стратегія, механізми впровадження : монографія. Київ : НІСД, 2001. 242 с.
12. Види послуг, які надає роботодавцям державна служба зайнятості. URL: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=10798741&cat_id=57692.
13. Воротін В.Є. Соціальний захист населення як об'єкт державного регулювання та управління в Україні. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2014. Вип. 2. С. 14–21.
14. Алексеєнко Д.Д. Довіра як базовий елемент інституціонального середовища виробництва локальних суспільних благ. *Бізнес Інформ*. 2020. № 4. С. 8–14. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-8-14>.
15. Котляр В.Ю., Смирнова О.В. Проблеми моделювання соціально-економічних систем. *Бізнес Інформ*. 2020. № 2. С. 8–15. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-2-8-15>.
16. Лібанова Е.М. Проблеми розвитку ринку праці в контексті соціальної політики України, загроз та викликів XXI століття. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2012. № 2. С. 41–46.
17. Лісогор Л.С. Європейський досвід прогнозування потреби у робочій силі в контексті формування інноваційних перспектив трансформації зайнятості в Україні. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2016. № 1. С. 17–20.
18. Шевченко О.О., Кершев В.А., Лашина І.С. Концепція соціального захисту населення: парадигмальні засади змін. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Економіка і управління»*. 2020. Т. 31 (70). № 4. С. 57–62.
19. Shevchenko O. Development of the national economic system: architecture and inclusive issues. New trends in the economic systems management in the context of modern global challenges : collective monograph. VUZF University of Finance, Business and Entrepreneurship. Sofia, 2020. 309 p.

References:

1. A Treatise on Political Economy or the Production, Distribution, and Consumption of Wealth / J.-B. Say, 1821.
2. Ancient Rome and modern America. A comparative study of morals and manners, New York, G. P. Putnam's Sons, 1914.
3. Bell D. The Coming Post industrial Society: A Venture in social forecasting / D. Bell. NY: Basic Books, 1973.
4. Classical Keynesianism, Monetarism and the Price Level, 1961.
5. Die politische Ökonomie vom Standpunkte der geschichtlichen Methode, 1853.
6. Institution, contracts and organisations : perspectives from new institution economics / ed. by Claude Menard. Cheltenham : Edgar Elgar Publishing, 2000. 460 p.
7. Keynes Monetary Theory A Different Interpretation, 1988.
8. Andriyash V.I. (2013) Derzhavna politika: konceptual'ni aspekti viznachennya [Elektronnij resurs]. *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvitok*. No. 9. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2013_9_6.
9. Bakumenko V.D. (2012) Metodologichnij pidhid do analizu procesiv socializacii v social'nih sistemah. *Nauk. visn. Akad. municip. upr. Seriya : Upravlinnya*, vol. 3, pp. 6–15.
10. Borimchuk M.YU. (2014) Osnovni napryami analizu efektyvnosti sluzhb zajnyatosti evropejs'kih krain. *Rinok praci ta zajnyatist' naselelnya*, no. 2, pp. 51–54.
11. Valevs'kij O.L. Derzhavna politika v Ukraïni: metodologiya analizu, strategiya, mekhanizmi vprovadzhennya: [monografiya]. Kyiv : NISD, 2001. 242 s.
12. Vidi poslug, yaki nadae robotodavcyam derzhavna sluzhba zajnyatosti : Informaciya z oficijnogo web-sajtu derzhavnoi sluzhbi zajnyatosti [Elektronnij resurs]. Available at: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=10798741&cat_id=57692
13. Vorotin V.E. (2014) Social'nij zahist naselelnya yak ob'ekt derzhavnogo regulyuvannya ta upravlinnya v Ukraïni. *Teoretichni ta prikladni pitannya ekonomiki*, vol. 2, pp. 14–21.
14. Alyeksyeyenko D.D. (2020) Dovira yak bazovyj element instyucionalnogo seredovyshha vyrobnyctva lokalnyx suspilnyx blag [Trust as a basic element of the institutional environment of production of local public goods]. *Biznes Inform*, no. 4, pp. 8–14. Available at: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-8-14>
15. Kotlyar V.Yu., Smyrnova O.V. (2020) Problemy modelyuvannya socialno-ekonomichnyx system [Problems of modeling of social and economic systems]. *Biznes Inform*, no. 2, pp. 8–15. Available at: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-2-8-15>
16. Libanova E.M. (2016) Problemi rozvitku rinku praci v konteksti social'noi politiki Ukraïni, zagroz ta viklikiv HKHI stolittya. *Rinok praci ta zajnyatist' naselelnya*, no. 2, pp. 41–46.
17. Lisogor L.S. (2016) Evropejs'kij dosvid prognozuvannya potrebi u robochij sili v konteksti formuvannya innovacijnih perspektiv transformacii zajnyatosti v Ukraïni. *Rinok praci ta zajnyatist' naselelnya*, no. 1, pp. 17–20.
18. Shevchenko O.O., Kershev V.A., Lashina I.S. (2020) Konceptiya social'nogo zahistu naselelnya: paradigmal'ni zasadi zmin. *Vcheni zapiski Tavrijs'kogo nac. un-tu imeni V.I. Vernads'kogo. Seriya «Ekonomika i upravlinnya»*. Tom 31 (70), no. 4, pp. 57–62.
19. Shevchenko O. (2020) Development of the national economic system: architecture and inclusive issues // New trends in the economic systems management in the context of modern global challenges: collective monograph. VUZF University of Finance, Business and Entrepreneurship. Sofia, 309 p.